

Landsmøtet 1986 NFATF

28. oktober 1986

Sperret til 28.10.

Kl. 14.00

Statsminister Gro Harlem Brundtland

Den faglige og politiske situasjon

Vår regjering er igang med en krevende oppgave. Vi skal bringe landets økonomi på fote igjen. Dette er en nasjonal oppgave som kaller på samvirke og medansvar fra alle byggende krefter i landet. Da vi overtok regjeringsansvaret, var Norge kommet inn i den alvorligste økonomiske krisesituasjon på mange år. Problemene er grunnleggende og ikke av forbigående art. Fallet i oljeprisene har forsterket problemene i utenriksøkonomien og gjort dem mer akutte.

De vanskelighetene vi står overfor er ikke påført oss av andre land. De er resultatet av en uforsvarlig økonomisk utvikling. De tørre tall forteller oss at den utvikling Norge var kommet inn i måtte snues, uansett oljeprisene.

Det kreves en kraftig kursendring i den økonomiske politikken og den har Regjeringen presentert, først i revidert Nasjonalbudsjett i mai og nå i Stats- og Nasjonalbudsjettet for 1987. Dersom vi nå viker tilbake for en nødvendig kursomlegging, blir problemene bare tyngre og verre siden. Vi må nå unngå å skyve problemene under teppet. Det som kreves er en fast kurs der vi bruker våre fortrinn og muligheter og systematisk arbeider med å bøte på de svakheter som har fått utvikle seg.

Den parlamentariske situasjon gjør det til en særlig krevende oppgave å styre landet ut av krisen og forbi de alvorligste problemer i framtida. Det vil i denne stortingsperioden ikke være noe stabilt flertall bak noen regjering. Vi tror det vil vise seg at tyngdepunktet i en politikk som kan samle bred støtte vil ligge i Arbeiderpartiet. Samtidig tilsier situasjonen at vi viser vilje til et konstruktivt samarbeid inn mot sentrum i norsk politikk. Alternativet til dette er en Høyre-dominert kurs for Norge.

Vår strategi for å møte den alvorlige økonomiske situasjon og bringe landet framover består av tre hovedelementer:

- Vi skal skape vekst i de konkurranseutsatte næringer og importere mindre. Vi foreslår et stramt økonomisk opplegg for å skape rom for vekst i industrien. Samtidig tar vi et løft i innsatsen for forskning, utdanning og tiltak for fornyelse i næringslivet.

- Vi skal snu en utvikling mot økende sosial urettferdighet. En mer rettferdig fordeling er nødvendig og riktig. Når det nå skal strammes inn, må de av oss som har mest gi avkall på inntektsøkninger. Offentlig forbruk må ikke fortrenses av privat forbruk, men gis høyere prioritet.

- Vi skal ta det første skrittet i en skattereform som gir en mer rettferdig fordeling av skattebyrdene, et enklere regelverk og som fremmer mer fornuftige investeringer. Uten en slik reform blir vi hengende fast i problemer med lånefinansiert overforbruk og et rentenivå som også undergraver vår konkurranseevne.

Vi skal stå vakt om helheten i skattereformen og ikke la de krefter som spekulerer i folks usikkerhet få overtaket. Noen forsøker nå å gi inntrykk av at en slik reform kan gjennomføres uten at de som har utnyttet huller og svakheter i skattesystemet skal rammes. Tar vi det som utgangspunkt, kommer vi ingen vei med skattereformen. De som har mest har hatt de største fordelene ved vårt gammeldagse skattesystem. De må nå yte noe mer til fellesskapet.

Skattereformen utgjør en viktig del av en ny fordelingspolitikk. Vi har satt oss fore å bygge bro over den sosiale ulikhet som har fått utvikle seg i de sneere år. Tanken bak den såkalte dynamiske skattepolitikken som Høyre lanserte før valget i 1981, var at skattelettelse skulle dempe lønnskravene fra høyinntektsgruppene. Resultatet ble at de som fikk de største lønnstilleggene også fikk de største skattelettelsene.

Vi må også bygge ned den økende avstand mellom veksten i byområdene og stagnasjonen i distriktene. Regjeringen bygger på den erfaring at veksten blir større, og ikke mindre, når alle grupper og distrikter får være med både å skape og dra nytte av de verdier som skapes.

* * *

Regjeringens økonomiske strategi

Hva er så den økonomiske situasjon for Norge? Vi kan lese av problemene på mange måter. Vi må ikke bare se på dagens situasjon men like mye på hva den vil føre med seg i de nærmeste år. Den utvikling vi har hatt de siste 2-3 år ville - om den hadde fått fortsette - ført oss utfor stupet og ned i den avgrunn som Høyres finansminister plutselig mente å oppdage i april. De harde realitetene ville vært svære nedskjæringer og høy arbeidsledighet. Kjente problemer fra åttitallets Europa.

Et av hovedproblemene er at vi de siste årene har kjøpt for mye fra utlandet og solgt for lite til utlandet. Ubalansen i utenriksøkonomien utviklet seg i lang tid, men høye oljepriser gjorde det mulig å skjule vanskelighetene.

Siden 1981 har norsk industri tapt 25 % av sine markedsandeler i utlandet og 10 % hjemme. Dette har ført til at underskuddet i handelsbalansen for Fastlands-Norge har økt med 37 milliarder på bare to år, fra 1984 til 1986. Da oljeprisen falt, ble utenriksøkonomien inkludert olje svekket med nesten 70 milliarder.

Næringslivets konkurransevne er blitt svekket hvert eneste år under borgerlig styre, og det til tross for at Willoch-regjeringene gjennomførte flere mindre devalueringer som til sammen utgjorde 10 % nedskrivning av kronen. Hva er årsaken til at Norge importerer stadig mer i forhold til hva vi eksporterer, og at vår økonomiske handlefrihet dermed er satt på spill? For det første var den valgårsvekst, som den forrige regjering slapp løs fra slutten av 1984, ikke noen vekst i vår egen produksjon, men en stimulans av det private forbruket. Kredittesplosjonen gjorde det svært lønnsomt å låne ut penger og selge importerte varer. Lønnsomheten i produksjon av varer i Norge ble samtidig svekket.

Det er for det andre nemlig slik at kostnadene økte raskere i Norge enn hos våre konkurrenter. Særlig fra Høyres side er nedgangen i den årlig pristigning blitt gjort til et tegn på suksess for borgerlig politikk. Her glemmes det som er det viktigste, nemlig at det er avstanden mellom prisstigningen her og hos våre konkurrenter som er avgjørende. Fra en avstand på 1% i 1984 økte avstanden klart det siste året under borgerlig styre, slik at den var oppe i 3,5 % da den borgerlige regjeringen ga opp. Men hva verre var: den underliggende tendens var økende. Det lå en prisbombe innebygget i den valgårsvekst den forrige regjering slapp løs. Det er disse problemene vi nå sliter med.

Da vår regjering overtok, hadde det i lang tid vært spekulasjoner mot den norske kronen. Alternativet til en devaluering for å stanse spekulasjonene, ville vært drastiske nedskjæringer i offentlige utgifter. Uten en devaluering ville dessuten konkurransevnen blitt svekket med ytterligere 10 % i 1986 og 1987. I seg selv vil devalueringen bidra til 1 % økt prisstigning i 1986. Det er ikke gledelig, men alternativene ville hatt store negative virkninger.

Problemene i vår utenriksøkonomi skyldes for det tredje at norsk industri er mer konsentrert mot markeder i stagnasjon enn hva tilfellet er hos våre konkurrentland. For å si det enkelt: Vi produserer i for stor grad feil varer til feil markeder og da sliter vi med å konkurrere på produksjons-

kostnader snarere enn på produktenes kvalitet. Vi har stadig tapt markedsandeler, og det er etter hvert oppstått et gap mellom den levestandard vi ønsker og den industriproduksjon vi har.

Den forrige regjeringen var nok opptatt av slike problemer, men hva fikk de egentlig utrettet? Det ble aldri noe av satsingen på forskning, utvikling og omstilling. Norge ble liggende tilbake, også fordi andre land har satset langt mer. Det er nå et oppdemmet behov for heving av kompetansenivået i store deler av næringslivet. Arbeiderpartiet har i flere år fremmet forslag om sterkere satsing på forskning og utvikling. Landsorganisasjonen og Norges Industriforbund har i lengre tid engasjert seg i et samarbeid om å peke på nødvendigheten av å styrke norsk industri.

Dersom vi skal opprettholde vår høye levestandard og vårt høye lønnsnivå, er det uomgjengelig nødvendig at vi satser sterkere på langsiktige virkemidler som forskning og utvikling som en drivkraft i omstillings- og nyskappingsprosessen. Situasjonen i norsk industri er at det er betydelig behov for omstilling. Samtidig har vi mange små bedrifter. Dette er begge forhold som taler for en betydelig offentlig innstas innenfor teknisk industriell forskning og utvikling. Den offentlige innsatsen vil i dagens situasjon kunne virke som et lokomotiv som trekker i gang industriens egne aktiviteter.

En viktig forutsetning for å hevde seg i internasjonal konkurranse er at norsk næringsliv utnytter de mulighetene som ny kunnskap og avansert teknologi gir for å skape nye produkter og arbeidsplasser. Regjeringen har pekt ut en rekke satsingsområder slik som informasjonsteknologi, materialteknologi, offshoreteknologi, bioteknologi og havbruk. En omfattende handlingsplan for innsatsen innenfor informasjonsteknologi vil bli iverksatt. Arbeidet med å internasjonalisere norsk næringsliv må føres videre. Regjeringen vil oppmuntre til å støtte strukturendringer i norsk industri og næringsliv. Internasjonalt industrisamarbeid og utviklingsprosjekter, bl.a. med EF og gjennom EUREKA, er viktige virkemidler i denne prosessen.

Det er ikke tilstrekkelig å skaffe kunnskap til landet og bygge den opp ved universiteter og forskningsinstitutter. Det er også nødvendig å sørge for en spredning av kunnskapen. Kompetansebygging blir derfor et viktig virkemiddel for regional utvikling. Regjeringen arbeider derfor på flere områder med oppbygging av regional kompetanse og desentralisering av veiledningstjenesten for næringslivet.

På ensidige industristeder er det viktig at de menneskelige og økonomiske ressurser som de store bedriftene representerer, tas aktivt i bruk for omstilling og etablering av nye bedrifter på stedet.

Regjeringens industristrategi retter seg altså mot å øke produktiviteten i alle ledd. Vi er på kort sikt nødt til å legge stor vekt på en demping av kostnadsøkningen i norsk næringsliv. På lengre sikt blir det for enkelt bare å rette søkelyset mot lønns- og produksjonskostnadene. Problemene i norsk industri ligger like mye i at det går for langsomt med å ta i bruk ny teknologi og å utvikle nye produkter som kan bære det kostnadsnivå som vi har i Norge.

Det faktum at norsk industri er dominert av små og mellomstore bedrifter kan på sikt vises seg å innebære også fordeler. De små bedriftene vil ofte være fleksible og omstillingsdyktige og raskere enn de større bedriftene finne fram til nye produkter og markeder. Forholdene må ligge til rette for at produksjonsmulighetene i disse bedriftene blir utnyttet.

I dette arbeidet vil Småbedriftsfondet, som gir lån og garantier til små og mellomstore bedrifter i industri og håndverk, og Programmet for teknologioverføring til mindre bedrifter bety mye.

Regjeringen vil altså føre en aktiv næringspolitikk med mange elementer. Det er en myte at verden omkring oss lar de frie kreftene råde og tar sjansen på et godt resultat. Mange land har en langt mer gjennomtenkt og offensiv

næringspolitisk strategi enn den vi har hatt i Norge i de senere år. De fleste land satser milliarder på å erobre vårt og andre lands markeder.

Det å satse ensidig på skattelettelser og generelle økonomiske virkemidler vil derfor ikke føre fram hverken i Norge eller i andre land. Regjeringen vil legge opp til et samarbeid mellom næringslivet, fagbevegelsen og forsknings- og utviklingsmiljøene som kan dra en offensiv som skaper ny vekst for Norge. Et slikt samarbeid vil skape et gunstig klima for fornyelse og omstilling og vil både på kort og lengre sikt bidra til å øke produktiviteten og dermed verdiskapningen i norsk næringsliv. Regjeringens næringspolitikk retter seg imidlertid ikke bare mot industrien. Det er like viktig å ta i bruk ny teknologi, forbedre organiseringen av arbeidet innenfor de øvrige næringene. Også produktiviteten og effektiviteten i tjenesteytende næringer og offentlig forvaltning bidrar til å øke vår totale konkurransevne og skape verdier.

Næringspolitikken vil likevel bare gi tilfredsstillende resultater dersom det generelle økonomiske klima gir grunnlag for dette. Når det økonomiske opplegget for 1987 er så stramt som det er, er det fordi Regjeringen mener det er nødvendig å dempe forbruket for å rydde plass til vekst i de konkurranseutsatte næringene. Arbeidskraft og kapital har i de siste årene i altfor stor grad blitt trukket til næringer som fremmer import. Vi må gjennom en omlegging av den økonomiske politikken gjøre det mer attraktivt og lønnsomt å produsere i Norge framfor å importere.

Et stramt økonomisk opplegg er på kort sikt også nødvendig for å bringe kostnadsøkningen i Norge nærmere nivået hos våre konkurrenter.

Det er ikke mulig å bortforklare at forbruksveksten og overopphetingen i norsk økonomi de siste 2-3 årene også måtte føre til det pris- og kostnadspress som vi nå sliter med.

I motsetning til mange andre vestlige land har vi i Norge klart å håndtere pris- og kostnadsproblemene samtidig som vi har hatt en høy etterspørsel etter varer og tjenester i økonomien. Dermed har vi i Norge hatt en arbeidsledighet som har vært betydelig lavere enn de aller fleste land. I den kritiske situasjon vi nå befinner oss i bør vi spørre oss selv hva som er grunnen til dette.

Vi mener den viktigste forklaringen er den ansvarlighet som har preget partene i norsk arbeidsliv. Vi har i Norge utviklet en vilje til kompromiss og ansvarlige forhandlinger for å løse fordelingskonflikter. En helt nødvendig betingelse for dette er det faktum at lønns- og inntektsforskjellene har vært forholdsvis små.

I de siste årene har vi sett en økende tendens til oppsplitting og mindre samhold mellom de enkelte gruppene i samfunnet. Dette gjelder ikke minst grupper som ikke er fagorganisert og som har utnyttet sitt markedspotensiale og sett seg best tjent med å kjøre sitt eget løp.

Denne utviklingen har passet som hånd i hanske sammen med Høyre-bølgens ideologiske budskap. Dette budskapet går ut på at enhver skal tenke mest på seg selv. Samtidig fikk vi utvikling på Børsen som ble hjulpet fram av politiske vedtak som privilegerte spekulasjoner og flytting av penger og som gav store og lettvinde gevinster for dem som deltok i spillet.

Denne utviklingen har utfordret den tradisjonelle ansvarlighet hos partene i arbeidslivet. Ikke minst fra fagbevegelsens side bygget det seg etter hvert opp et behov for å rette opp en helt skjev fordelingspolitikk etter 4 år med borgerlig styre og økende forskjeller. Mange så seg etter hvert trøtt på å høre om Høyre-sidens filosofi, nemlig den at det er nødvendig med større forskjeller for å skape vekst og økonomisk framgang. Også her har vi i 80-åra måttet gjøre en gammel erfaring på nytt: Større forskjeller har ikke gitt lavere kostnadsvekst og større økonomisk vekst. Vi har opplevd det motsatte. Derfor må vi også her slå inn på en ny kurs.

Regjeringen har invitert partene i arbeidslivet til et nærmere inntektspolitisk samarbeid. I dette samarbeid inngår også tiltak for å øke produktivitetsveksten. Vi tror at det nå etter hvert er enighet om at et inntektspolitisk samarbeid vil gi en mer rettferdig fordeling av lønnsinntektene i samfunnet. Det er ekstra nødvendig nå i trange tider. Det andre siktemålet med et inntektspolitisk samarbeid er å bidra til en dempet pris- og kostnadsøkning. Det er helt avgjørende for om vi skal makte å opprettholde sysselsettingen. Norsk næringsliv arbeider i konkurranse med bedrifter i land som velger å bruke arbeidsledighet som virkemiddel for å holde kostnadsutviklingen nede. En slik politikk er selvfølgelig helt uakseptabel for oss, men da må vi finne andre og bedre metoder som kan hindre at de årlige nominelle lønnstilleggene i kroner spises opp av en prisstigning som så i neste runde undergraver vår konkurransevne. En grunnleggende forutsetning for at inntektspolitisk samarbeid skal være mulig, er at det må omfatte alle grupper og alle typer inntekter. Regjeringens appell om tilbakeholdenhet og inntektspolitisk samarbeid retter seg ikke bare til dem som jobber i industrien og det konkurranseutsatte næringsliv. Det er like viktig for vår konkurransevne at kostnadsutviklingen dempes i de tjenesteytende næringer i transport, banker og forsikringsselskaper.

Regjeringen vil utover høsten fortsette drøftingene i kontaktutvalget. Vi stiller åpne for samarbeid og har ingen på forhånd fastlagt resept på hvordan et inntektspolitisk samarbeid i detalj skal utformes. Det kan bare skje i forbindelse med de drøftingene som vi har invitert til.

I utformingen av det økonomiske opplegget for 1987 har Regjeringen lagt stor vekt på at dette opplegget skal bedre mulighetene for et bredt inntektspolitisk samarbeid.

Vi har for det første foreslått en skattereform som gir større rettferdighet i fordelingen av skattebyrdene og som gir en mer reell utjevning. Vi reduserer fradragsmulighetene - særlig for høye inntekter - og tetter igjen smutthull i skattereglene. Samtidig styrkes den skattemessige kontroll av

kapitalinntekter, renter, aksjegevinster og obligasjonsgevinster.

For det andre inneholder budsjettet for 1987 en meget sterk prioritering av viktige næringspolitiske tiltak innenfor et samlet sett stramt økonomisk opplegg. Vi styrker altså vekstkraften i næringslivet. Samtidig innebærer budsjettet at Regjeringen prioriterer viktige velferdsgoder som kommunene og fylkeskommunene har ansvaret for. Her tenker jeg særlig på helsesektoren, eldreomsorgen og utdanning.

Regjeringen vil for det tredje sette i verk en bedre kartlegging av inntektsutviklingen for grupper utenfor hovedorganisasjonene og vurdere mulige tiltak for å bringe disse gruppene inn i en inntektspolitisk samordning. Som et ledd i dette arbeidet har vi gjennom innføring av en skjerpert prisovervåking sørget for å få informasjon om inntekts- og avanseutviklingen i næringslivet. Dette bidrar til å dempe prisstigningen. Regjeringen vil også vurdere tiltak som kan styrke hovedsammenslutningens posisjon i arbeidslivet og dermed motvirke at små grupper av "gratispassasjerer" drar fordel av den ansvarlighet som de store organisasjonene viser.

Etter noen års stillstand vil Regjeringen sette ny fart i arbeidet med å styrke bedriftsdemokratiet. I tråd med innstillingen fra Brubakken-utvalget vil Regjeringen gå inn for å gjennomføre et program for videreutvikling av bedriftsdemokratiet. Kunnskap og engasjement er blant våre viktigste innsatsfaktorer. Det må derfor satses på en organisering av arbeidet og en ledelse i bedriftene som utvikler de ansattes kompetanse og mobiliserer deres engasjement.

Dette kan skje ved å trekke de ansatte aktivt med i planlegging og tilrettelegging av arbeidet og i tilpasning av ny teknologi og i utviklingen av de enkelte foretaks- og institusjoners organisasjon. Dette er et mål i seg selv, men også et middel for å oppnå større omstillingsevne og høyere produktivitet.

Formålet med programmet vil være å motivere bedrifter og offentlige etater og partene i arbeidslivet til å utvikle former for organisasjon og ledelse som åpner for større deltakelse og engasjement fra de ansatte. Programmet vil bl.a. omfatte følgende konkrete oppgaver:

- Ta initiativ overfor eksisterende offentlige kompetansesentra og veiledningsorganer for å få disse til å integrere bedriftsdemokrati i sine tilbud overfor arbeidslivet. Det tenkes her både på STI, Ingeniørenes distriktshøyskoler og regionale forskningsstiftelser m.v.

- Ta initiativ overfor organisasjonene og distriktsavdelingene i LO og N.A.F. og lokale næringsråd med sikte på å få i gang praktiske utviklingsprosjekter i bedriftene.

- Ta initiativ for at det blir utviklet et nettverk av samarbeid mellom bedrifter og etater som er engasjert i slikt utviklingsarbeid.

- Utvikle nasjonale fora for meningsutveksling og idéskaping med representanter for partene, praktikere i utviklingsarbeid og forskningsmiljøene.

- Sikre at løpende utviklingsarbeid blir kartlagt, oppsummert og lærdom er trukket ved at det gis støtte til forskning og utvikling som følger utviklingsarbeidet.

- Organisere og tilby opplæring i bedriftsdemokratisk utviklingsarbeid. Programmet skal ledes av et programstyre med representanter fra hovedorganisasjonene i arbeidslivet. Det er på budsjettet for 1987 satt av foreløpig 3 mill. kroner. På dette grunnlag vil det bli oppnevnt et styre og ansatt personale som kan utforme programmet nærmere i løpet av 1987. Når det foreligger konkret forslag til utforming av programmet og organisering av arbeidet, vil myndighetene ta stilling til omfanget og innretningen av programmet.

Et helt sentralt spørsmål i den politiske debatten i dette tiåret har vært spørsmålet om fellesskapets ansvar for å sikre sysselsetting, omsorg og trygghet. Det dreier seg om viljen til å styre samfunnsutviklingen i tråd med politiske målsettinger.

Her har Arbeiderpartiet og Høyre alltid befunnet seg på motsatt banehalvdel. Vårt syn er at det er større behov for klare målsettinger og gjennomtenkt bruk av de muligheter vi har til å styre samfunnsutviklingen, i den tid vi går inn i. Vi mener Høyres ønske om å overlate mer til markedsmekanismene bringer oss bort fra de mål og verdier som er helt sentrale.

Resultatene av en Høyre-dominert politikk hittil i dette tiåret bekrefter dette.

Hva var det vi oppnådde på denne måten i 70-årene, og som ble ett av de største reformtiår i vår historie?

Vi fikk gjennombruddet for miljøpolitikken og likestillingen. Velferden ble utvidet, og den ble bedre fordelt, sosialt og geografisk. Kvinnene fikk sitt gjennombrudd på arbeidsmarkedet, og sysselsettingen økte. Gjennom slike felles løft utvidet vi mulighetene og friheten for den enkelte.

Det som var nødvendig for å føre denne utviklingen videre, var ikke honnørordene som alle kunne slutte seg til, men viljen til å påta seg ansvar og til å styre utviklingen i tråd med målsettingene.

De politiske utfordringer vi nå står overfor dreier seg om de samme avveiningene. Vi har en økonomisk krise som krever nasjonalt ansvar og fremtidsrettet innsats. Vi er i en situasjon som mer enn ellers understreker behovet for målrettet styring, gjennomtenkte prioriteringer og en konsekvent politikk.

Vi trenger mer felles-innsats, ikke mindre.

Vi må velge hvilke verdier vi skal bygge på når det gjelder fordelingspolitikk, forholdet mellom privat og offentlig forbruk og hensynet til distriktene.

Regjeringen legger derfor stor vekt på skattereformen. Den er en viktig del av Regjeringens politikk for en bedre fordeling - og for å få til en bedre bruk av våre samlede ressurser. Sett i sammenheng med Statsbudsjettet blir skattereformen en prøvestein på muligheten for å føre en politikk som møter de utfordringer vi står overfor og som kan samle et flertall i Stortinget.

Vi har sett at de borgerlige partiene har kritisert enkelte deler av vårt skatteforslag. De mener den sosiale profilen ikke er god nok, samtidig som de kritiserer de virkemidlene som gir den sosiale profilen. De går imot den trinnvise bruttoskatten og endringene i SMS og AMS-ordningene, som gjør det mulig å heve bunnfradragene og senke skatten på nettoinntekten.

Og til nå har de ikke lagt fram sine forslag og alternativer.

Likevel har de spurt hva Regjeringen kan tenke seg å foreslå av endringer i sitt forslag. Til det må vi svare: Vi har lagt fram vårt forslag. Nå er det ikke lenger nok å si hva man er imot. Nå må de også si hva de er for og hva de vil sette isteden for det de er imot.

Først da er det mulig å se om det de foreslår vil gi de samme virkningene bl.a. på fordelingen, som vi mener er nødvendig.

Vi har en rekke unntak og særordninger i vårt skattesystem som er kommet til ut fra ønsket om å stimulere bestemte næringer, sparingen osv. Ordninger som kan være administrativt tyngende og ofte kostbare - og dermed bidrar til at det er nødvendig med høyere skattesatser.

Det er viktig at vi fra tid til annen foretar en prøving av om ordningene fungerer slik de var ment å fungere. Hvis ikke, kan skattesystemet bli uthulet av for mange særordninger.

SMS og AMS er eksempler på dette. De er blitt veldig kostbare for stat og kommune, og det er tvilsomt om de bidrar til så mye ny sparing. Det vi har sett de siste årene, er at samtidig som bruken av disse ordningene har økt, så har den samlede sparingen gått ned. Det norske folk har aldri spart så lite som de gjorde i 1985 og gjør i 1986.

Når vi foreslår endringene med SMS og AMS, er det galt å tro at vi tar fra folk flest en fordel de har. De midlene staten tar inn på endringene - 1,5 milliarder kroner - brukes nettopp til å øke bunnfradragene - den delen av inntekten det ikke betales skatt av i det hele tatt. Dette er med på å gi vårt skatteopplegg en klart bedre sosial profil. Og midlene brukes også til å sette ned skatten på vanlig arbeidsinntekt og pensjon.

Det er 625 000 husstander som ikke har SMS-konti. De fleste av disse, 4/5-deler, har en pensjonsgivende inntekt på under 100 000 kroner året. Også disse er med på å betale de 3 milliardene som SMS koster stat og kommuner, gjennom høyere skattesatser og lavere bunnfradrag enn det vi ellers kunne hatt.

Det er også verd å merke seg den kamp bankene fører for å beholde ordningen som den er. Det kan man forstå når vi ser hvor lønnsom ordningen er for bankene. De gir lavere rente på SMS-konti enn på andre sparekonti. Finansdepartementet har fått frem tall som viser at bankene i 1985, med anslagsvis 3% lavere rente på SMS-konti enn andre sparekonti, tjente 750 millioner på ordningen. En del av skattefordelene tilfaller altså bankene.

Alle partier er fanget inn i den vanskelige parlamentariske situasjon som Stortingsvalget i fjor høst skapte. Det er ikke grunnlag for noen regjering med flertall bak seg i denne fire-årsperioden.

Dette forhold er påny blitt bekreftet gjennom trontaledebatten i Stortinget i forrige uke. Fremskrittspartiet regnes fortsatt ikke som noen aktuell samarbeidspartner for å sikre borgerlig flertallsregjering, eller et stabilt borgerlig alternativ.

Trontaledebatten bekreftet det vi har kunnet observere, at de tre tidligere regjeringspartiene sterkt markerer sine ulike verdier og holdninger.

Det er et faktum at det er vanskeligere for de tre partiene å samarbeide når økonomien er vanskelig. Det borgerlige samarbeidet er nok avhengig av økonomisk godvær.

Dette har vi jo lenge kunnet se, også før samarbeidet sprakk i april måned, da vanskene for alvor tørnet seg opp og verdiene klart tørnet sammen. Vi husker det løsslupne valgåret i 1985 og striden partiene imellom om profilene på de innstramningene som til slutt ikke kunne unngås.

Vi kan bare konstatere at forhandlinger fortsatt føres og at det ikke er lett å bli enig. Vi har lagt fram våre forslag, det er de øvrige partiene i Stortinget som nå har utspillet.

Men det erfaringene allerede har vist oss er at en treparti-regjering, med Høyre som en dominerende kraft, står for en politikk som det er umulig for Arbeiderpartiet å være med å sikre flertall for. Vi kunne ikke det i fjor høst. Da var det Fremskrittspartiet som reddet Willoch-regjeringen. Vi kunne det ikke i vår. Og det er ingen grunn til å tro at vi skal kunne det senere heller.

Derfor er det lite som tyder på at et slikt regjeringsalternativ vil være noe mer handlekraftig i dag. Det har allerede demonstrert at det ikke holder, i alle fall ikke i tunge og trange tider.

Nå må det tas standpunkter. Da holder det ikke bare å gjenta hva hvert enkelt parti er imot. Man må også ta stilling til og fortelle hvordan det regnestykket som ethvert budsjett må inneholde, skal se ut.

De siste par ukene har vi vært vitne til dramatiske begivenheter i den livsviktige dialogen mellom øst og vest. En hel verden fulgte USA og Sovjetunionens ledere fra time til time på et historisk møte i Reykjavik. Etterhvert som mediene rapporterte varslet om sensasjonell framgang mot felles forståelse av grunnlaget for drastiske nedskjæringer i de kjernefysiske våpenarsenalene, økte håpet og forventningene om en positiv utgang.

Det ble brudd, selv om det nesten ble enighet. Vi så sorg og skuffelse i ansiktene, fra begge sider, på våre TV-skjermer.

Jeg tror det er to ting som det er viktig å ha for øye, når vi nå retter blikket fremover og leter etter muligheter for å snu nederlag til seier:

- De to lederne har skapt stor framgang. De har satset mye, også personlig, og har bidratt til å skape de største mulighetene for nedrustning på over 40 år. Dette må vi nå gjøre alt vi kan for å underbygge og føre videre.

- Der avstanden består, og der det nå må arbeides videre, gjelder grunnlaget for enighet om viktige begrensninger når det gjelder utforskning av rom- og forsvarssystemer. Også her var de to på talefot. Det må de bli igjen. Her må alle krefter settes inn for å finne løsninger som begge sider kan godta.

Norges arbeid i ukene og månedene som ligger bak oss har bl.a. vært en innsats for å oppnå forandringer og forbedringer av det forsvarsminister-kommunikéet fra mai, som Norge ikke kunne støtte, men måtte reservere seg mot.

Vi kunne ikke gi vår støtte til de amerikanske holdningene til romvåpenprogrammet. Heller ikke var det noen vilje - den gangen - til å bringe det inn på forhandlingsbordet.

Vi måtte ta fotnote i mai.

Siden har vi opplevd en intens interesse og oppmerksomhet, særlig fra Høyres side rundt spørsmålet om det skulle bli en ny fotnote. Aldri hørte vi noen konstruktive forslag som kunne virke i forhold til det saken gjelder: mulighetene for nedrustning og avspenning. Av den norske debatten på borgerlig side får en av og til inntrykk av at formen er det viktigste, ikke realitetene.

Vi i Arbeiderpartiet må ta den rolle som et lite land som Norge kan spille på alvor og vi må arbeide systematisk for å yte våre bidrag.

Nå i oktober, etter møtet i Reykjavik, er vi ekstra glad for at det nyttet å nå fram politisk, i et aktivt arbeid innenfor NATO, selv om vi ikke fikk det akkurat slik vi helst ville ha ønsket. Hva var det vi oppnådde?

- For det første legger nå teksten klart opp til slike perspektiver for vidtgående nedrustning, at disse omfatter også forsvars- og romvåpnene. Eller sagt på en annen måte: Kommunikéet bekrefter at SDI nå er blitt forhandlingsgjenstand.

- For det andre har vi avvist å gi støtte til selve SDI-programmet, og vi har understreket at Norge er imot enhver utvikling, utprøving og utplassering av rom- og forsvarsvåpen. I Arbeiderpartiets program er dette uttrykt slik: "Gå imot alle tiltak som kan føre til opprustning i verdensrommet".

- For det tredje er det blitt understreket at støtten til undersøkelser og utforskning klart må begrenses av det som er tillatt innenfor den viktige ABM-avtalen.

Derfor vil Arbeiderpartiet også i dag slutte opp om den holdning vi ga uttrykk for våren 1985:

"Norge må i alle internasjonale organer gå imot forskningsprogrammer og utviklingsplaner som tar sikte på våpensystemer til bruk i verdensrommet".

Og, som vi også uttrykte det: "Begge parter må vise gjensidig tilbakeholdenhet i sin forskning slik at de avstår fra slik målrettet virksomhet og eksperimenter som kan virke til å underminere ABM-avtalen".

Men mye er skjedd siden mai -85, som vi har behov for å drøfte nærmere også i tiden som kommer. Vi må stille det helt sentrale spørsmålet: Hva gir de beste utsikter til å nå frem til konkrete avtaler mellom øst og vest? Som et lite land er vi mer enn de fleste avhengig av utviklingen på det helt sentrale området.

Kampen for avspenning og nedrustning går nå inn i en meget viktig fase. Det er av stor betydning at Norge kan medvirke i et samarbeide innen NATO, også sammen med våre europeiske allierte, for at våre perspektiver på nedrustning og fred kan blir best mulig ivaretatt. Den debatten vi har ført i arbeiderbevegelsen de senere år har gitt oss en samlende og fremsynt plattform i avspennings- og nedrustningspolitikken.
